

Sluttrapport fra prosjektet

Overgang barnehage-skole for hørselshemmede

**Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland,
Møller kompetansesenter**

Sluttrapport fra prosjektet

Overgang barnehage-skole for hørselshemmede

**Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland,
Møller kompetansesenter**

© Møller kompetansesenter, Trondheim, 2004

ISSN 1503-271X

ISBN 82-7812-088-9

Se www.statped.no/bibliotek/skriftserie for oversikt over alle utgivelsene i serien og for elektroniske versjoner av utgivelsene.

Dette er en sluttrapport for prosjektet ”Overgang barnehage – skole for hørselshemmede”. Prosjektet har hatt en varighet på 3 år, og har vært et samarbeid mellom Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland og Møller kompetansesenter.

Prosjektet ble startet høsten 2000 med en prosjektgruppe bestående av:

Prosjektleder: Inger Lise Christensen, Møller kompetansesenter
Prosjektmedarbeidere: Grete Munkebye, Møller kompetansesenter
Kirsti Fuhr Norkyn, Spesialpedagogisk senter i Nordland
Ruth Øines, Fauske kommune
Lisbeth Ørskog, Vestmyra barnehage, Fauske kommune

Fra 1.april og 1.mai 2002 har det vært endringer i prosjektgruppas sammensetning. Den har vært slik fram til slutføring av prosjektet i august 2003:

Prosjektleder: Grete Munkebye, Møller kompetansesenter
Prosjektmedarbeider: Kirsti Fuhr Norkyn, Spesialpedagogisk senter i Nordland
Gudny Hegge, Fauske kommune

I tillegg har assosierte medlemmer deltatt på møtene i prosjektet. Dette har vært Ellinor Grønbech Hansen, Valnesfjord sentralskole, Per Arne Mikkelsen, Hauan grendaskole, Marit Sandberg, PPT og Bernt Gøran Lund, Fauske kommune.

“Overgang barnehage – skole for hørselshemmede”

Innledning:

”Prosjekt brukermedvirkning i hørselssektoren” var et utviklingsprosjekt i Statlig spesialpedagogisk støttesystem. Bakgrunnen for prosjektet er de nasjonale føringene for brukermedvirkning som er uttrykt i St. meld. Nr. 8 (1998 – 99) *Om regjeringens handlingsplan for funksjonshemma 1998-2001- Deltaking og likestilling.*

Prosjektet ble gjennomført i løpet av år 2000 og 2001.

Målsettingen med prosjektet var å oppnå økt demokratisering i hørselssektoren og økt kvalitet på tjenestetilbudet.

Det ble utviklet et delprosjekt i brukermedvirkningsprosjektet som fikk betegnelsen ”Delprosjekt Kommune 2001”. Fem kompetansesenter innenfor hørselssektoren var med i dette samarbeidet, hvorav Møller kompetansesenter var ett av dem. Hvert kompetansesenter fikk anledning til å invitere en eller eventuelt flere deltakerkommuner med i prosjektet.

Møller kompetansesenter inviterte Fauske kommune i Nordland fylke til å delta som prosjektkommune i Delprosjekt Kommune 2001.

Bakgrunn for prosjektet:

Bakgrunnen for at Møller kompetansesenter ønsket å invitere Fauske kommune med i Delprosjekt Kommune 2001, lå i en henvendelse fra kommunens oppvekstetatt, hvor de ba om bistand fra kompetansesenteret til å sikre en god overgang fra barnehage til skole for døve/sterkt tunghørte barn som bodde i kommunen. På dette tidspunktet hadde kommunen 4 døve /sterkt tunghørte barn i en av sine barnehager.

Både Møller kompetansesenter og Spesialpedagogisk senter i Nordland var involvert i et samarbeid med personalet i barnehagen om å tilrettelegge et så godt tilbud som mulig for disse barna. I dette samarbeidet inngikk rådgivning til personalet i barnehagen og tegnspråkoplæring til barn og foreldre.

Personalet hadde også behov for jevnlig påfyll av tegnspråk for å kunne gi barna best mulige kommunikasjonssituasjoner. Møller kompetansesenter støttet dette arbeidet gjennom jevnlig undervisningstimer i tegnspråk via billedtelefon (1999-2000).

Personalet i barnehagen var begynt å tenke på hvordan de skulle tilrettelegge for skolestart selv om det var over to år før barna ville være skolestartere.

Møller kompetansesenter har i flere år ytt tjenester til barnehager /førskoler hvor hørselshemmede barn har fått sitt tilbud. Gjennom kurs og rådgivning til personalet, til foreldre og andre i barnets nærmiljø, kjenner senteret de behov både barnehage og foreldre har. Senteret har i de senere årene hatt løpende interne diskusjoner om eget behov for å både dokumentere erfaringer og å utvikle modeller for hvordan vi skal tilrettelegge arbeidet i disse sakene. Behovet for modell(er) og materiell i forbindelse med overgangen fra barnehage til skole har vært påtrengende.

Ny skolelov med rettigheter for tegnspråklige til opplæring i og på tegnspråk, skolestart ved 6-årsalder og økt behov for aktiv involvering av barnets nærmiljø stiller krav til omfattende og planlagt gjennomføring av ulike tiltak.

Dette var utgangspunktet for å prøve ut en tenkt modell for arbeidet med å tilrettelegge for en faglig god og hensiktsmessig overgang fra barnehage til skole. En overgang som skulle bidra til reell inkludering av hørselshemmede barn i lokalmiljøet så det langt det var mulig.

Det var stor interesse og entusiasme både hos personalet i barnehagen, ved avdeling for oppvekst og fritid i Fauske kommune, ved Spesialpedagogisk senter i Nordland og ved Møller kompetansesenter for å gå i gang med et prosjekt som sikret god overgang fra barnehage til skole for de hørselshemmede barna.

Slik ble det etablert et underprosjekt under Delprosjekt Kommune 2001 som fikk prosjektnavnet "Overgang barnehage – skole for hørselshemmede". Prosjektet ble et samarbeid mellom Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland og Møller kompetansesenter.

Målsetting med prosjektet:

Prosjektet fikk følgende målsetting:

Hovedmål:

Utvikle en modell for overgang barnehage – grunnskole som sikrer hørselshemmede likeverdig opplæring etter gjeldende lov og forskrifter.

Delmål:

Sikre hørselshemmede barn aktiv deltakelse i det sosiale fellesskapet ved å gi lokalmiljøet kunnskap om hørselshemming og ulike kommunikasjonsstrategier.

Delmål:

Inkludere fagplanene for døve i et felles undervisningstilbud for norskspråklige og tegnspråklige elever.

Når det gjelder det siste delmålet var det planlagt at Fauske kommune skulle søke eksterne midler til frikjøp av en av pedagogene som skulle arbeide med elevene, slik at denne kunne se på hvordan fagplanene for døve kan innarbeides i det ordinære planarbeidet. Dette er i utgangspunktet et stort utviklingsarbeid og var tenkt gjennomført våren 2002. Pedagogen som var tiltenkt oppgaven kom til å være i permisjon hele vårsemesteret. I forståelse med kommunen ble dette delmålet derfor tatt ut av prosjektet.

Hensikt med prosjektet:

Prosjektets målsetning mente vi ville bidra til økt kompetanse hos de personer som arbeidet i direkte kontakt med tegnspråklige barn, involvering av hørende kamerater og medelever i større omfang enn vi tidligere hadde fått til, og kunnskapsspredning til og nettverksbygging i barnets nærmiljø.

Gjennom prosjektet så vi muligheten for å utvikle og produsere viktig informasjonsmaterieil til hørende elevers foreldre/foresatte om hva det faktisk betyr å ha et barn i en klasse hvor det også går døve barn.

Å inkludere et døvt barn 100 % i et hørende samfunn er ikke mulig, men gjennom prosjektet så vi mulighetene for å utvikle hjelpemidler og tilrettelegge aktiviteter både blant barn, unge og voksne i det døve barnets nærmiljø slik at de kjente problemene rundt dette kunne bli minimalisert.

Gjennom prosjektarbeidet ønsket vi å utvikle materieil og modeller som kunne være overførbare til andre kommuner og miljøer.

Prosjektets rammefaktorer:

Prosjektet har hatt en tidsramme på 3 år: Forprosjekt: ½ år (august – desember 2000) og hovedprosjekt på 2 ½ år (januar 2001 – august 2003).

I forprosjektperioden ble prosjektgruppa etablert og medlemmenes oppgaver og funksjon ble definert. Det ble utarbeidet en prosjektbeskrivelse og en handlingsplan, samt et budsjett for økonomien i prosjektet. Videre ble det gjennomført et møte med kommuneadministrasjonen i Fauske kommune for å forankre prosjektet. Det ble også utarbeidet en samarbeidsavtale mellom Fauske kommune, Møller kompetansesenter og Spesialpedagogisk senter i Nordland

(heretter forkortet til SSN) om gjennomføring av prosjektet.

Prosjektet ble startet med utgangspunkt i 4 barn. I ettertid har to av barna flyttet fra kommunen, slik at da prosjektet kom i gang var det med utgangspunkt i tilrettelegging av overgangen fra barnehage til skole for to barn i kommunen. Begge barna gikk i samme barnehage og hadde skolestart høsten 2002.

Etter hvert ble det klart at et av barna valgte å følge ordinære fagplaner, mens det andre barnet valgte fagplanene for døve som innebærer opplæring i og på tegnspråk og egne fagplaner i tegnspråk, norsk for døve, engelsk og drama og rytmikk. Barna begynte også sin skolegang ved hver sin skole. Av økonomiske og kapasitetshensyn ble det besluttet at alle aktiviteter i prosjektet skulle gjennomføres fysisk ved den skolen hvor eleven hadde valgt fagplanene for døve, men kurs og informasjonstilbudet skulle også gå til alle interesserte ved den andre skolen også.

I den videre framstilling vil uttrykkene prosjektbarnet, prosjektbarnehagen og prosjektskolen bli brukt.

Prosjektgruppe:

Prosjektgruppa har bestått av personer fra de tre instansene, en prosjektleder og en prosjektmedarbeider fra Møller kompetansesenter, en prosjektmedarbeider fra SSN, to prosjektmedarbeidere fra Fauske kommune hvorav en representerte kommuneadministrasjonen og en arbeidet i prosjektbarnehagen spesielt med de aktuelle barna. Disse personene har utgjort en kjernegruppe, men prosjektgruppa har hatt assosierte medlemmer fra foreldregruppa (brukergruppa), fra begge skolene (pedagoger og ledelsen), PPT og kommuneadministrasjonen fra Seksjon oppvekst og fritid.

Underveis i prosjektet har det vært skifte av prosjektleder, Fauske kommunes representant og barnas pedagog. Siden tidlig i vårsemesteret i 2002, har de assosierte medlemmene møtt fast på alle møter i prosjektet.

Situasjonen underveis:

Tidlig i prosjektperioden var det klart hvilke personer/pedagoger som var tenkt inn i klassen sammen med det hørselshemmede barnet. En av pedagogene var i gang med et desentralisert 20 vekttalls studium i tegnspråk ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. Hun var tiltenkt som en av to klassestyrere, og ville være den pedagogen som skulle ha ansvaret for elevens tegnspråkundervisning og fagplanene for døve. Den andre klassestyreren startet høsten 2001 med nybegynner kurs i tegnspråk i regi av SSN. En tredje person skulle fungere som tolk, hun ville også før skolestart ha avsluttet et 20 vekttallsstudium i tegnspråk.

Tidlig i vårsemesteret før skolestart (2002) ble det klart at to av de lærerne som var tenkt inn i arbeidet med den hørselshemmede eleven, en som klassestyrer og en som tolk, begge ville være ute i svangerskapspermisjon fra skolestart høsten 2002. Dette ble opplevd som en vanskelig situasjon, fordi begge hadde kunnskaper og kompetanse knyttet til undervisning av hørselshemmede, bl.a. gode tegnspråkferdigheter. Som nevnt innledningsvis førte dette også til at delmålet om å inkludere fagplanene for døve i et felles undervisningstilbud for norskspråklige og tegnspråklige elever måtte tas ut.

Slik måtte man tenke på nytt for å få etablert et godt tilbud til den hørselshemmede eleven hvor behovet for opplæring i og på tegnspråk skulle ivaretas. Det ble foretatt en grundig gjennomgang av hvilken personalressurs med kompetanse i tegnspråk /tegnstøttet kommunikasjon som fantes i kommunen. Leder for SFO ved prosjektskolen hadde noe kompetanse som det var viktig å ha i klassen. I løpet av vårsemesteret ble det enighet om å flytte leder for SFO til skolen. Slik ble hun den ene klassestyreren.

Ingen av de to klassestyrerne hadde god nok tegnspråkkompetanse til å fungere som tolk. Mor var den personen i kommunen som i denne situasjonen hadde den beste

tegnspråkkompetansen. Hun var ansatt i en annen etat i kommunen. Det ble forhandlet fram en ordning som mor kunne akseptere, og hun sa seg villig til å arbeide i klassen i høstsemesteret.

Det ble nødvendig å arrangere et dagskurs for pedagoger og administrasjonen ved prosjektskolen. Dette var nødvendig fordi lærerne som erstattet de som var i permisjon, manglet erfaring og kunnskap om undervisning av hørselshemmede. Lærere og administrasjonspersonale fra omkringliggende kommuner som arbeidet med hørselshemmede barn, ble også invitert og deltok på kurset. Til dette dags kurset hadde man hentet rektor ved skolen for døve elever ved kompetansesenteret. Hun har arbeidet med å tilpasse Læreverket Felix Fabula til døve elever. Det er en god ide at flere kommuner kan være sammen om et slikt arrangement. Slik utnytter man en knapphetsressurs, og det kan være starten til dannelsen av faglige nettverk i regionen.

Tema var L-97, fagplanene for døve, og læreplanverket Felix Fabula med tilpasninger for døve elever.

Det er nærliggende å tro at en slik kursdag vil være aktuell i en framtidig modell. De fleste kommuner må starte fra grunnen av med å bygge opp kompetanse hos personale som skal undervise hørselshemmede elever.

Som nevnt innledningsvis er dette prosjektet et underprosjekt under ”Delprosjekt Kommune 2001”. Fauske kommune utarbeidet i samarbeid med brukerne i kommunen, SSN, PPT og Møller en kompetanseutviklingsplan for ansatte og brukere i hørselssektoren og en plan for nettverksbygging. Videre ble det utarbeidet en serviceerklæring overfor personer med hørselshemming i kommunen. Disse ble behandlet og vedtatt i Sektorstyre Oppvekst og fritid i kommunen i desember 2001. Det ble også utarbeidet en samarbeidsavtale mellom Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland og Møller kompetansesenter. For at Møller kompetansesenter skulle kunne inngå en slik samarbeidsavtale med Fauske kommune måtte flg. tre punkter være med i kommunens serviceerklæring:

- Opprette en brukerkontakt for hørselshemmede i kommunen.
- Etablere et tverrfaglig og tverrsektorielt team internt i kommunen. Teamet skal sikre utviklingen og koordineringen av et best mulig tjenestetilbud for de hørselshemmede.
- Gi både ansatte og brukere økt kompetanse om hørselshemming og brukermedvirkning. Kommunens kompetanseutviklingsplan vil årlig bli revidert i samarbeid med brukere, ansatte, Spesialpedagogisk senter i Nordland og Møller kompetansesenter.

Dessverre var det ingen automatikk i at vedtakene som ble fattet i sektorstyret kom som orientering til prosjektgruppa.

I løpet av prosjektperioden har Fauske kommune gjennomgått to omorganiseringer, og kommunens representant i prosjektgruppa fra avdeling oppvekst og fritid har skiftet flere ganger. Dette har skapt en del frustrasjon og usikkerhet i prosjektgruppa, men det kan forklare hvorfor det har drøyd for kommunen med å få på plass en brukerkontakt og dette tverrfaglige og tverrsektorielle teamet. Imidlertid har kommunens representant for oppvekst og fritid siden høsten 2002 (som ny tilsatt da) deltatt på deler av møter i prosjektet. Han har tatt tak i våre problemstillinger og våre etterlysninger etter avtaler, avtaler som er utarbeidet i brukermedvirkningsprosjektet, Delprosjekt Kommune 2001. På evalueringsmøtet våren 2003 ble det klart at Rådmannen var av den oppfatning at det nå på prosjektskolen var betydelig kompetanse i forhold til hørselsfaglige spørsmål. Undervisningsinspektør er delegert myndighet til å få på plass et tverrfaglig og tverrsektorielt team internt i kommunen. Det

skulle innkalles til et første møte før sommerferien. Det ville også bli sørget for å få på plass en brukerkontakt før sommerferien.

Opplæring og kompetanseheving i tegnspråk:

Den mest omfattende og tidkrevende forberedelsen i forhold til skolestart for hørselshemmede elever dreier seg om kompetanseheving av det personalet som skal arbeide med og omgås eleven. For tegnspråklige barn /elever er det klare kompetansekrav til personalet som skal stå for opplæringen, blant annet kompetansegivende opplæring i tegnspråk.

Det har vært satt i gang ulike tiltak for å øke kompetansen i tegnspråk hos personalet. På SSN ble det gjennomført to nybegynnerkurs i tegnspråk à tre hele dager for personalet ved de to skolene høsten 2001, med oppfølgingskurs våren før skolestart. På disse kursene deltok en av de to klassestyrerne til prosjektklassen. Problemer med å få dekket vikarutgifter kan være en hindring for skolen i å delta på slike kurs. I en eventuell modell bør det tas høyde for vikarutgifter for de lærerne som må kurses før oppstart med elevene.

Gjennom hele året før skolestart ble det på prosjektskolen hver morgen gjennomgått for hele lærerkollegiet ulike aktuelle tegn. Denne gjennomgangen ble gjort av leder for SFO, som fra skolestart skulle være en av klassestyrerne. Denne opplæringen av hele lærerkollegiet førte til en ufarliggjøring av tegnspråk og minsket lærernes engstelse og tilbakeholdenhet i forhold til å ta kontakt med prosjektbarnet. Det må også sies at flere lærere har gitt uttrykk for at de følte det enda lettere når de forsto at en også kunne bruke noe stemme til.

Gjennom hele 1.ste klasse har personalet fått ytterligere opplæring i tegnspråk via billedtelefon. Det gjelder både personalet i skolen og på SFO. Personalet har vært delt i to grupper, hver gruppe har hatt fast tidspunkt en time hver annen uke. Ansvarlig for opplæringen har vært Møller kompetansesenter med døve tegnspråkinstruktører.

Gjennom hele prosjektperioden har foreldreopplæringen i tegnspråk gått som planlagt, foreldrene og barna har deltatt de oppsatte 4 ukene pr. år på Møller kompetansesenter. Mens foreldrene har hatt sin timeplan, har barna hatt opphold i kompetansesenterets deltidsbarnehage hvor de har praktisert og fått påfyll av tegnspråk sammen med en større gruppe barn og voksne som bruker tegnspråk.

De hørselshemmede barna og deres foreldre har deltatt på brukersamling på SSN flere ganger i løpet av prosjektperioden. Også gjennom disse samlingene har barna truffet andre hørselshemmede barn og har kunnet praktisere tegnspråk.

Informasjonsmøter og kurs:

Gjennom hele prosjektperioden har det vært gjennomført en rekke informasjonsmøter/kurs, både før og etter skolestart. Før skolestart har målgruppa vært de øvrige foreldrene i barnehagen, de da kjente foreldrene til de hørende barna som ville utgjøre 1. klasse høsten 2002 og andre nærpersoner, skolens personale, både undervisningspersonale, administrativt personale og SFO, samt PPT. I ulike møter ble det gitt generell informasjon om prosjektet og dets framdrift, om materiell som var utviklet, om fysisk tilrettelegging i barnehagen, skolen og SFO, om hørselshemming og konsekvenser, om tegnspråkliges rettigheter etter Opplæringsloven, L-97, fagplanene for døve, læreverket Felix Fabula med tilpasninger for døve elever, fag og timefordeling og undervisningsmateriell.

Etter skolestart har målgruppa for informasjon og kursing vært elever i skolens 1.- 4. klasse, klassens foreldre og nærmiljø, alle lærerne på skolen og administrasjonen.

Innholdet i informasjonen har vært tilpasset den enkelte målgruppe. Tidspunktet for når informasjonen ble gitt til de ulike grupper har også vært forsøkt tilpasset hver enkelt målgruppe.

I prosjektet hadde vi også intensjoner om å gi informasjon til ulike voksenpersoner som er ledere av ulike organiserte fritidsaktiviteter. Vi valgte å avvente informasjon til denne målgruppa. Barna er gjerne noe eldre enn 1. klassinger når de begynner å delta i organiserte fritidsaktiviteter. Vi fant det hensiktsmessig og rimelig å komme inn med informasjon på det tidspunktet det blir aktuelt for prosjektbarnet å delta. Men vi så på dette som en viktig informasjon å få gitt både til voksne ledere og den gruppa med barn som deltar i aktiviteten sammen med det hørselshemmede barnet.

Prosjektgruppa gjorde seg nyttige erfaringer i forhold til det optimale tidspunktet å gi relevant informasjon til de ulike målgruppene i forhold til skolestart. Blant annet ser det ut til at foreldregruppa til 1. klassen må få informasjon tidligst våren før skolestart. Dette er også tidspunktet for innskriving til skolen og det vil være lett å få en oversikt over hvilke elever som er skolestartere kommende høst.

Vi inviterte til informasjonsmøte våren over ett år før skolestart og erfarte et svært dårlig frammøte. Det var derfor aktuelt å gjenta dette tilbudet som da ble avvirket ca. 5 uker etter skolestart for å gi informasjon om hva det innebærer å ha et hørselshemmet barn i klassen. Interessen og frammøte ble da noe helt annet.

Skolebegynneruke arrangeres årlig på Møller kompetansesenter for både barn som har tegnspråk som første språk og rettigheter etter § 2.6 i Opplæringsloven og for barn som har norsk som førstespråk og som vil følge det ordinære læreplanverket, men som har behov for tegnspråk/ tegn som en alternativ kommunikasjonsstrategi. Samtidig arrangeres kurs for foreldre og pedagoger. Kursene gir generell informasjon om pedagogiske og metodiske prinsipper for opplæring av hørselshemmede. Barn, foreldre og pedagoger fra skolen deltok på skolebegynneruka.

Informasjonsmøter og kurs har vært planlagt og gjennomført både av Møller og SSN i samarbeid med prosjektmedarbeidere fra barnehagen og skolen. I en modell vil det bli kommunens opplæringsansvarlige eller PPT som etter ønske fra foreldre, barnehage eller skole må henvende seg til audiopedagogtjenesten i fylket eller kompetansesenteret i regionen og be om slike tjenester.

Utvikling av materiell:

Prosjektgruppa har utviklet en informasjonsvideo med målgruppe barn mellom 4 – 8 år og deres foreldre. Denne videoen var ment å gi de hørende barna og deres foreldre et innblikk i hvordan kommunikasjon kan skje mellom hørende og hørselshemmede i naturlige samhandlingssituasjoner. På videoen blir det presentert enkelttegn og setninger til bruk i ulike situasjoner i barnehagen og på skolen. Vi ønsket å oppnå at flere fikk muligheter til å kunne kommunisere noe med de hørselshemmede barna. Brukerne har vært med og påvirket innholdet. Videoen er gjennomgått av prosjektmedarbeider fra barnehagen og delt ut til ulike aktuelle foreldregrupper i tilknytning til prosjektet på ulike tidspunkt. I løpet av 1.klasse er videoen også delt ut til øvrig lærerpersonale på skolen og personale i SFO.

Da prosjektet skulle evalueres og avsluttes, ble det sendt ut et spørreskjema/ evalueringsskjema til klassens foreldre om hvordan de hadde brukt videoen og hvilken nytte de synes de hadde hatt av den. Det var ikke så mange foreldre som besvarte dette skjemaet, men de som svarte sier at hele familien hadde sett på videoen sammen, den hadde skapt et felles utgangspunkt for samtale om å gå i en klasse med et døvt barn. De opplevde det positivt å lære noen tegn.

En annen ringvirkning som har bidratt til ytterligere kompetansespredning er at før prosjektet var avsluttet hadde flere kolleger i avdeling for utadrettede tjenester på Møller kompetansesenter erfart at videoen var nyttig å bruke i rådgivning overfor pedagoger som arbeider med hørselshemmede barn i skoler og barnehager. Videoen er i tillegg også videreutviklet ved at det er skrevet ned hvilke tegn og situasjoner den tar for seg. Et notat om dette følger med videoen. Det er en positiv erfaring at innholdet på videoen er så generelt at den også er anvendbar for andre, ikke bare personer som har vært tilknyttet dette prosjektet.

Videre er det i prosjektgruppa utarbeidet en informasjonsfolder beregnet til målgruppa foreldre til hørende barn i barnehagen og medelever i skolen pluss pedagoger, rådgivere, kommuneadministrasjon etc. Informasjonsfolderen tar for seg hvilke konsekvenser en hørselshemming har, definerer en del sentrale begrep, lister opp hvilke konsekvenser det får for tilrettelegging av det fysiske og sosiale miljø, hva er kommunikasjon og hvordan kommunisere med hørselshemmede, samt hvilke rettigheter hørselshemmede barn har i skolen. Med enkle tilpasninger vil denne informasjonsfolderen kunne tas i bruk av en hver kommune som har et hørselshemmet barn.

Foreldrene ble også spurt om informasjonsfolderen på over nevnte skjema.

Tilbakemeldingene sier at folderen har vært informativ, den er lest av de voksne hjemme og har vært brukt som utgangspunkt for samtaler om hørselshemming med egne barn.

Brukermedvirkning:

På et møte i prosjektets tidligste planleggingsfase var foreldrene representert. Ideen med å lage en informasjonsfolder, en video med enkle tegn og samarbeidsrutiner i forhold til aktuelle barnehager og aktuelle skoler i forbindelse med overgangen fra barnehage til skole ble her presentert og drøftet.

PPT fikk ansvar for å drøfte i ansvarsgruppemøte problematikken som oppsto når de tiltenkte lærerne ville være i svangerskapspermisjon og slik sikre at foreldrene ble tatt med i planlegging og drøftinger omkring et best mulig tilrettelagt tilbud til barna ved skolestart.

Foreldrene til de to barna som valgte skolestart ved hver sin skole, ytret tidlig ønske om at barna måtte få noe undervisning sammen. De hadde gått sammen i barnehagen i flere år og hadde et godt vennskap. De hadde også tegnspråk som felles språk. Barnet som har valgt ordinære fagplaner, har behov for tegnspråk som en alternativ kommunikasjonsform. Derfor har skolene organisert det slik fra skolestart at denne eleven kommer til prosjektskolen en dag i uka. Der har begge elevene tre timer tegnspråkundervisning sammen. Dette har vært meget vellykket. Prosjektskolen har også leid en assistent som sammen med prosjektbarnet har dratt til den andre skolen slik at flere voksne og barn skulle få praktisere tegnspråk sammen.

Tilnærming til skolestart:

I løpet av våren, vel ett år før skolestart, ble det gjennomført flere besøk med de to barna prosjektet har tatt utgangspunkt i, til de respektive barnehagene i de to aktuelle skolekretsene det ble rekruttert barn fra til de to 1. klassene. Hensikten var at alle barna skulle bli noe kjent

med hverandre, få et forhold til hverandre og vite hva hørselshemming er og hvorfor det vil være ekstra voksne tilstede i klassen sammen med de to hørselshemmede barna.

Fra høsten ett år før skolestart har alle skolestarterne fra prosjektbarnehagen vært sammen med alle skolestarterne fra en annen barnehage som også rekrutterer barn til den aktuelle 1. klassen. (Det er den 1.klassen hvor eleven har valgt opplæring etter § 2.6 i Opplæringsloven). De møtte hverandre i den såkalte storgruppa et par timer en gang i uka. Alle barna i storgruppa begynte i samme klasse høsten 2002. Gjennom å treffes i storgruppa ukentlig ble de kjent med hverandre. Barna fikk tilgang til tegn og muligheter for å trene i å kommunisere ved hjelp av tegn, i tillegg til at de bedrev tradisjonelle skoleforberedende aktiviteter.

Klassestyrer har også vært på gjentatte besøk i barnehagen i vår halvåret før skolestart, og prosjektbarnet har vært på flere besøk på prosjektskolen.

SSN har gjennom hele vårsemesteret hatt oppfølging til prosjektbarnehagen med rådgivning og direkte undervisning/arbeid med barnet hvor aktiviteter omkring språklyder i forhold til begynnende leseinnlæring har vært i fokus.

1.ste klasse høsten 2002

For eleven har trolig skolestarten vært krevende. De voksne mente hun var mer sliten enn forventet. Det har vært en del støy i forbindelse med innskoling. Dette er slitsomt for hørselshemmede. Det antas også at det har vært slitsomt å følge så mye med via synet. Undervisningen har vært organisert i hel klasse, delt klasse og i mindre grupper på 1-3 elever. Prosjekteleven har selv uttrykt ønske om mer tid ute av klassen. Tiltross for dette, mener de voksne at eleven har trivdes både i skolesituasjonen og på SFO. Andre barn har søkt kontakt med prosjektbarnet som er godt likt.

Da barnet begynte på skolen ble det samtidig søkt om deltidsopphold ved A. C. Møller skole, og i løpet av våren 2003 har eleven vært på to deltidsopphold på kompetansesenteret. Samtidig har det vært arrangert kurs for pedagoger og foreldrene har fortsatt sin tegnspråkopplæring.

SSN har fortsatt stått for oppfølging og rådgivning til prosjektskolen. Arbeidet har omfattet direkte undervisning/arbeid med aktiviteter og språklyder i forhold til begynnende leseinnlæring.

Prosjektperioden var over ved utgangen av 1.ste klasse.

Hva har vi oppnådd:

Prosjektets hovedmålsetting var å utvikle en modell som skulle sikre hørselshemmede elever en likeverdig opplæring etter gjeldende lov og forskrifter.

Prosjektgruppa er av den oppfatning at med de justeringer og erfaringer som det er tatt høyde for i evalueringsprosessen, vil dette være en brukbar modell som sikrer kvalitativt gode rutiner ved planlegging og tilrettelegging for overgangen mellom barnehage og skole.

Modellen vil være overførbart til andre kommuner og miljøer.

Skolen var av den oppfatning at selve prosjektet hadde vært til uvurderlig hjelp. De kom i gang med planlegging av skolestart på et tidlig tidspunkt og det har vært en kontinuerlig prosess gjennom hele 1.klassen. Det har vært spennende og de har lært mye som de ikke ville lært uten en hørselshemmet elev på skolen. Skolen mente også at det å ha en hørselshemmet elev har gjort noe positivt med miljøet. Medelever har lært å kommunisere med tegn og

bruker tegn i sin kommunikasjon med prosjektbarnet. Dette har ført til at andre barn på skolen på høyere klassetrinn har blitt nysgjerrige og også ønsker å lære seg tegn. Skolen håper å få til et tilvalgsfag for 8.de og 10.de klasse fra høsten 2003. Slik kan det vel sies at det er oppnådd økt involvering av hørende kamerater og medelever.

På det før nevnte evalueringskjemaet ble foreldrene også spurt om hva de tenkte om oppnåelse av del målet om å sikre hørselshemmede barn aktiv deltakelse i det sosiale fellesskapet ved å gi lokalmiljøet kunnskap om hørselshemming og ulike kommunikasjonsstrategier. Foreldrene svarer at det er positivt at alle, uansett funksjonshemming blir en del av det store fellesskapet og ikke isolert i sin gruppe. Barn trenger å oppleve alle livets sider. En annen mener at alle har lært mye av det å være hørselshemmet, slik jeg har observert og hørt av mitt eget barn, ser det ut til at nn er integrert i klassen, har kontakt med og kommuniserer med flere. Videre sies det at de syns klassen er privilegert som får lære tegnspråk, og foreldrene er overrasket over hvor mange tegn barna etter hvert kan.

Delmålet med å sikre hørselshemmede barn aktiv deltakelse i det sosiale fellesskapet ved å gi lokalmiljøet kunnskap om hørselshemming og ulike kommunikasjonsstrategier mener vi også er oppnådd gjennom at en rekke personer som arbeider direkte med barnet har fått økt sin kompetanse, både når det gjelder tegnspråk og kunnskaper om hørselshemming og hvilke konsekvenser det får. Dette gjelder for personale både i klassen og i det øvrige skolemiljøet samt på SFO.

Det har også vært kunnskapsspredning til nærmiljøet som har vært holdningsdannende. Det gis uttrykk for at voksne og andre barn ikke er redd for å ta kontakt med barnet, hun er blitt en del av nærmiljøet. På slutten av 1. klasse er eleven observert i hjemmemiljøet i lek sammen med andre barn.

Både skolen og foreldrene er fornøyd med det tilbudet som skolen har greidd å gi.

En annen positiv ringvirkning av å ha en hørselshemmet elev på skolen og være knyttet opp mot dette prosjektet er at skolen har mottatt flere henvendelser fra andre skoler i regionen som har eller vil få hørselshemmede elever. Det har vært forespørsler om studiebesøk til prosjektskolen og om hospitering.

Prosjektskolen har tatt initiativ til å opprette et nettverk for lærere og elever i Indre Salten, Helgeland og Lofoten. Skolen la ut informasjon på nettet om dette. De har søkt midler gjennom RKK (Regionalt kurs og kompetanse).

I prosjektperioden er det produsert og spredt informasjonsmaterieell til medelver og deres foreldre. Dette materialet har vi fått meget positiv tilbakemelding på og vi mener at det er overførbart til andre kommuner.

PPT mener det har vært svært nyttig å være med som assosiert medlem av prosjektgruppa, og har i praksis deltatt på prosjektmøter siden våren 2002. Det har gitt kjennskap til systemene rundt barnet og dannet et godt grunnlag for PPT sin sakkyndige vurdering.

Modell for overgang barnehage – skole for hørselshemmede.

Hensikten med prosjektet var å utvikle og prøve ut en modell for god overgang mellom barnehage og skole for hørselshemmede elever.

Vi så behovet for å utvikle en slik modell fordi vi har erfart at svært mange av denne barn/elev gruppen opplever utilstrekkelig og manglende planlegging og tilrettelegging av opplæringsstilbudet i sin lokale kommunale barnehage/skole.

Nå er det mest vanlige at en kommune er kjent med at det bor hørselshemmede barn i kommunen. Barna har i de fleste tilfeller hatt et barnehagetilbud, og det har vært nødvendig med skolering av personale i forhold til tegnspråk /tegnstøttende kommunikasjon.

Sannsynligvis er PPT kjent med barn og familie og det er trolig kontakt med audiopedagogtjenesten i fylket og et statlig spesialpedagogisk senter.

Disse forskjellige instansene blir viktige samarbeidsparter for kommunen når den skal planlegge og tilrettelegge for en god overgang fra barnehage til skole.

I forhold til å forberede overgangen fra barnehage til skole anbefales det at kommunens opplæringsansvarlige begynner å arbeide med problematikken 2 1/2 til 3 år før skolestart. PPT bør være aktivt med i hele overgangsprosessen sammen med den aktuelle skolens administrasjon.

I noen tilfeller kan det være nødvendig med bygningsmessige endringer og utbedringer av skolebygget eller klasserommet. Dette er ofte en stor kostnad som kommune administrasjonen må ta stilling til. Slike bygningsmessige endringer tar ofte lang tid, og krever midlertidige løsninger for de som til daglig bruker rommene som skal utbedres.

Det er ofte nødvendig med fysisk tilrettelegging i form av akustikkbehandling og bedre lysforhold i de rom barnet/eleven skal oppholde seg i, installering av teknisk utstyr og innkjøp av nødvendige hørselstekniske hjelpemidler.

Den mest omfattende og tidkrevende tilretteleggingen dreier seg likevel om kompetanseheving av det personalet som skal arbeide med og omgås barnet/eleven i skolen. For tegnspråklige barn/elever er det klare kompetansekrav til det personalet som skal stå for opplæringen, blant annet kompetansegivende utdanning i tegnspråk.

3 år før skolestart bør diskusjonen om hvem som skal være lærere i klassen starte. Skolen må utpeke den/de lærerne som skal undervise den hørselshemmede eleven. Det er viktig at det arbeides konkret med dette og at lærerne motiveres for å gå inn i denne oppgaven. Både når det gjelder tegnspråklige og norskspråklige elever kan det være aktuelt for lærerne å tilegne seg kompetansegivende utdanning i tegnspråk. Da må det søkes om opptak på desentralisert utdanning og gjøres de nødvendige disposisjoner for at dette skal være mulig.

Det kan også være aktuelt med en tolk/assistent i klassen. Kanskje skal kommunen sørge for at en egnet person får et år på Ål folkehøyskole for å lære tegnspråk.

Det er også hensiktsmessig å ta vare på og videreutvikle den kompetansen som allerede finnes i barnehagen. Det bør vurderes om personale derfra kan brukes i skolen eller SFO.

Der foreldrene er klare til å ta en beslutning om hvilken språkkode som vil være barnets naturlige første språk allerede nå, bør dette besluttes og danne grunnlag for det videre arbeidet.

Ett år før skolestart (august året før) bør man skaffe en oversikt over hvilke barn som vil starte i den aktuelle førsteklasse sammen med det/de hørselshemmede barnet/a.

Folkeregisteret/helsetjenesten i kommunen har slike oversikter. De er taushetsbelagte, men kommuneadministrasjonen kan hente ut disse for å sende informasjon og tilbud til de det gjelder.

Det vil ikke være mulig å ha full oversikt over dette, men i de fleste tilfeller vil man kjenne minst 2/3 av barna i den aktuelle klassen (flytting til - fra kommunen vil påvirke klassesammensetningen).

Noen vil også være i samme barnehage som den hørselshemmede. Det forutsettes at det hørselshemmede barnet har et barnehetilbud. Hvis ikke bør foreldrene og barnet få muligheter til en besøksordning i en barnehage som har noen av de barna som skal begynne i den aktuelle klassen. Denne bør gjelde hele siste skoleår før skolestart.

Når oversikt over skolestartere foreligger bør alle foreldre og pedagogisk personale i skolen, også SFO og barnehagen inviteres til et første informasjonsmøte (august året før skolestart) hvor det legges inn noe kunnskapsformidling omkring hørselshemming.

Del ut informasjonsfoldere eller annet informasjonsmaterieell og la foreldrene få en video med enkle tegn som de kan se på sammen med barna sine i løpet av det siste året før de skal begynne på skolen. Gjennomgå denne videoen nøye og vekk foreldrenes interesse for å lære seg noen enkle måter å kommunisere med et hørselshemmet barn på (det foreligger ulike aktuelle videoer til dette). Barna kan i tillegg arbeide med videoen i barnehagen.

La alle få en oversikt over aktiviteter i planleggings - tilretteleggingsarbeidet som skal føre frem til en god skolestart for alle.

Det er svært viktig at foreldrene til de hørende barna i klassen forstår behovet for en så vidt lang forberedelsesperiode og at de ser hvilke positive ringvirkninger spesiell tilrettelegging for hørselshemmede har for alle barna i klassen.

Gjennom hele siste skoleår før skolestart bør man legge til rette for ukentlige samlinger av de barna som skal gå i klassen, en storgruppe. Det kan gjennomføres ved at gruppen 5-6 -åringer samles i en barnehage 1/2 – 1 dag pr. uke hvor gruppen/klassen får et pedagogisk tilrettelagt tilbud som også omfatter kommunikasjonstrening (tegn/tegnspråk).

Der hvor det er flere barn fra ulike barnehager kan det bli vanskelig å gjennomføre ukentlige storgrupper, men noen få samlinger i løpet av høsten/våren er bedre enn ingen.

Planleggingsdag for lærere og andre av personalet ved skolen i høsthalvåret året før skolestart med kurs om hørselshemming, konsekvenser for skolen og tilrettelegging, kommunikasjon etc. Del ut kursmappe med skriftlig kursinformasjon.

I vår halvåret bør det settes av flere dager til kursing av de lærerne som vil ha direkte kontakt med eleven. Dette må nedfelles i skoleruta og det bør tas høyde for vikarutgifter.

Bidra til at det legges en plan for kommunikasjonstrening for personalet i løpet av skoleåret. Det kan skje individuelt (ved å avlese video, trene selv etc) eller i par – grupper. Små drypp i form av 10 – 15 minutter en –to ganger pr. uke. Alle ansatte på skolen må motiveres for å delta. Alle voksne på skolen har et ansvar for alle barna, det betyr at alle må kunne kommunisere på et eller annet nivå med den/de hørselshemmede.

Våren før skolestart kan det hørselshemmede barnet besøke skolen for å bli noe kjent med det fysiske miljøet der. Lærer kan komme til barnehagen og gjøre seg kjent med barnet.

For de foreldrene med hørselshemmede barn som også deltar på foreldreopplæringen i tegnspråk er det viktig at de får alle muligheter til å delta fullt ut på dette tilbudet.

I noen regioner er det tilbud til foreldre og barn (også søsken) om samlinger på lokalt/regionalt senter. Kommunen må forplikte seg til å sikre at foreldrene kan ta imot dette tilbudet hvis de ønsker det.

Det samme gjelder der hvor pedagogisk personale får et slikt tilbud. Erfaringsvis etterspør pedagogisk personale kontakt med andre som underviser hørselshemmede for gjensidig erfaringsutveksling og tips i forbindelse med undervisningen. Slike faglige nettverk er svært viktige for personalet.

Skolen må ta en beslutning tidlig våren før skolestart om hvilke lærebøker de velger. Det finnes lærebøker som er tilpasset døve og sterkt tunghørte barn. Hvis barnet velger tegnspråk som første språk, bør planleggingen av de ekstra undervisningstimene eleven har rett til begynne nå. Det kan dreie seg om egne timer, tilbud på SFO eventuelt andre tilpasninger. Uansett hvordan man planlegger dette, fører det til større ressursbehov enn om eleven har norsk som førstespråk.

For tilrettelegging for tegnspråklige trenger skolens administrasjon og lærerne oppdatering/kurs om fag/timefordeling, fagplaner og læremidler. Jo tidligere lærerne får informasjon og kurs om dette dess større er det for dem å stille spørsmål når de på vårparten kommer til et kompetansesenter på skolebegynneruke for hørselshemmede elever. Alle hørselssentrene gjennomfører dette og det skjer medio mai samme år som skolestart. Dette er et ukes kurs på det regionale kompetansesenteret for barna, foreldrene og lærerne. Tilbudet gjelder både tegnspråklige og norskspråklige barn.

Begrepet inkludering brukes nå gjennomført i all offentlig språkbruk knyttet til tilpassede opplæringstilbud. Begrepet er ikke bare knyttet til den fysiske tiden barnet/eleven befinner seg i barnehagen eller skolen, men omfatter også fritid og alle sosiale aktiviteter som til vanlig er tilgjengelig for barn/unge i en kommune. Det er derfor nødvendig med informasjon om hørselshemming og konsekvenser for sosial deltakelse for den hørselshemmede og det er behov for kompetanseheving av så vel den hørselshemmedes nettverk/nærpersoner som aktuelle fritidsledere og andre aktuelle tjenesteytere.

Som nevnt innledningsvis kan audiopedagogtjenesten i fylket og kompetansesentra bistå kommunen med kursing og informasjon til ulike aktuelle fora.

Vedlegg som idegrunnlag: Serviceerklæring, kompetanseutviklingsplan, nettverksbygging

Serviceerklæring overfor hørselshemmede i Fauske kommune.

Fauske kommune skal:

1. Ha god oversikt over hørselshemmede i kommunen og deres behov for spesialpedagogiske tjenester.
2. Møte sine brukere med respekt, forståelse og innsikt.
3. Sette den hørselshemmede i sentrum ved utviklingen av tjenestetilbudet og hjelpeapparatet i kommunen. Tjenestetilbudet for den enkelte hørselshemmede skal utvikles i nær dialog og samarbeid med den hørselshemmede og/eller den hørselshemmedes foreldre/foresatte.
4. Raskt innhente nødvendig kompetanse fra hjelpeapparatet.
5. Gi brukerne god informasjon om hørselshemming, om brukernes rettigheter, og om det hjelpeapparatet som er tilgjengelig.
6. Gi informasjon om hørselshemming til barn og voksne som står den hørselshemmede nær – i barnehage, skole og fritid – i forståelse og samarbeid med den hørselshemmede og/eller den hørselshemmedes foreldre/foresatte.
7. Stille tilstrekkelige ressurser til disposisjon for utviklingen av et likeverdig opplæringstilbud, og for øvrig et forsvarlig tjenestetilbud for den hørselshemmede.
8. Opprette en *Brukerkontakt* for hørselshemmede i kommunen.
9. Etablere et tverrfaglig og tverrsektorielt team internt i kommunen. Teamet skal sikre utviklingen og koordineringen av et best mulig tjenestetilbud for de hørselshemmede.
10. Gi både ansatte og brukere økt kompetanse om hørselshemming og brukermedvirkning. Kommunens kompetanseutviklingsplan vil årlig bli revidert i samarbeid med brukere, ansatte, Spesiapedagogisk Senter i Nordland og Møller Kompetansesenter.

KOMPETANSEUTVIKLINGSPLAN FOR ANSATTE OG BRUKERE

(ver.3)

Tiltak	Før hvem	Ansvarlig for planlegging og gjennomføring	Tid	Merknader
Lage oversikt over hvordan kommunen vil bevare etablert kompetanse, samt bidra til økt kompetanse innen hørselsområdet.	Kommunen Ansatte Brukere	Opplæringsseksjonen	1 gang pr. år	Utarbeides i samarbeid med ansatte og brukere
Etterutdanning: Tegnspråk 20 vt. Tegnspråkkurs	Lærere, SFO- pedagoger Ansatte i barnehage og skole nær bruker, fritidsledere, andre	Opplæringsseksjonen	1 gang pr. år	Minst 1 lærer m/ 20 vt ved hver skole med hørselshemmed barn.
Fagrelaterte kurs knyttet til hørselshemming	Ansatte: - Helsesøster - Brukerkontakt - Barnehage - Skole - PPT - Brukere	Styret og rektor	Høst 2001 Vår 2002	Nybegynnerkurs 3 dg i regi av SSN. Oppfølging gjennom "vedlikeholdskurs" og fjernundervisning.
Informasjon vedr. hørselshemming	Ansatte, foreldre i aktuelle skoler og barnehager, samt nærmiljø	Opplæringsseksjonen i samarbeid med hørselskontakt.	Årlig	Temasamlinger for ansatte og brukere som brukes til, faglig oppdatering, revisjon av planer, evaluering av erfaringer/praksis.
Hørselshemming som tema i skolen	Hele skolen	Hørselskontakt i samarbeid med styret, rektor, helsesøster og PPT	Høst 2001 Vår 2002	Målrettet informasjon til de grupper som har jevnlig kontakt med de hørselshemmedes miljø. 1 gang pr. år.
Prosjekt "Min vei" – fra yrkeskunnskap til yrkesvalg	Valnesfjord sentr.sk. brukere og foreldre	Skolens personale, foreldre og aktuelle fagpersoner i hjelpeapparatet. Skolen i samarbeid med PPT og Aetat.	Skoleåret 2002 - 2003 2002	

NETTVERKSBYGGING

Tiltak	For hvem	Ansvarlig for planlegging og gjennomføring	Tid	Merknader
Brukerkontakt Brukeroversikt	Helse og Opplæring Brukerkontakt Helse Barnehage Skole	Rådmann Helsestasjonen Opplæringsseksjonen PPT	Straks Høst 2001	Er utført – mandat må utformes
Tverrfaglige grupper/ ansvarsgrupper Skoleteam	Barnehage, skole og foreldre Klassestyrer Spesiallærer Assistent SFO-ansatte	Styret, rektor, PPT Rektor	2-3 ganger pr. år Ukentlig	Styret framdrift og utvikling av elevens opplæringsstilbud Jevnlige oppdatering av kompetanse
Nettverkskurs	Familie, venner, naboer, fritidsledere	Skole, PPT	Årlig	Bestille tjenester fra SSN og MKS
Tegnspråkgruppe med sosialt samvær	Ansatte Brukere Nettverk Døveforening	Skole, foreldre	Jevnlige etter ønske	Benyttes til å vedlikeholde og utvikle kommunikasjonen med tegnspråk
Hørselsfaglig nettverk for Fauske. (Tverrfaglig/tverrsektorielt team.)	Faste representanter fra kommunens tre sektorer + Brukerkontakt og Hørselskontakt	Kommunens <i>Brukerkontakt</i>	Regelmessige møter.	Vil bli gitt informasjon og faglig oppdatering fra SSN og MKS 1 – 2 ganger pr. år.

Tidligere utgivelser i Statped skriftserie

Se www.statped.no/bibliotek/skriftserie for mer utfyllende informasjon

- Nr. 1 Skavlan, Sigvald: Thronhjems Døvstumme-Institut Program utgivet i anledning af institutets 50-aarige bestaaen. Møller kompetansesenter, 2002
- Nr. 2 Hoven, Grete: Veiledning til KALA. Trøndelag kompetansesenter, 2002
- Nr. 3 Hoven, Grete: Leik og leik, fru Blom En studie av AD/HD-barns leikatferd. Trøndelag kompetansesenter, 2002
- Nr. 4 Nordtvedt, Trine og Øvrelid, Marit: Synlig men blir vi sett - hørt og tatt på alvor? Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 5 Skogseth, Olav: Datamaskiner formidlet gjennom folketrygden. Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 6 Østvik, Jørn, Aagård, Mia, Myklebust, Arne: Taleteknologi - en bro til samhandling Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 7 Onsøyen, Ragnhild, Øvrelid, Marit, Hoelgaard, Liv Margrete: Synlig - men ikke sett. Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 8 Vetrhus, Bjarne: Matematikk og AD/HD - En kartlegging av vansker og tiltak. Sørlandet kompetansesenter, 2003
- Nr. 9 Rolandsen, Wenche: Bedre utnyttelse av IKT-hjelpemidler. Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 10 Samuelsen, Anne Sofie Salberg: Læring i skolenettverk - En studie av læringsutbyttet i en skolebasert nettverksmodell. Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 11 Falsen, Lise, Lindeberg, Tove Bjørner: Hørselshemmede i norsk litteratur. Møller kompetansesenter, 2003
- Nr. 12 Aas, Berit: Word 2000, Tastaturhefte. Huseby kompetansesenter, 2003
- Nr. 13 Bjelland, Terje: Noen norske barn med AD/HD med påvist nytte av sentralstimulerende medikamenter. Sørlandet kompetansesenter, 2003

- Nr. 14 Holten, Mali, Nordskog, Åsmund, Sorkmo, Jørgen: "(...) Samla sett det beste opplæringstilbudet (...)". Øverby kompetansesenter, 2003
- Nr. 15 Skogseth, Olav: Rapport fra prosjektet Samspill via skjerm. Trøndelag kompetansesenter, 2003
- Nr. 16 Bartlett, Ingalill: Kroppsøving i klasse med elev som er synshemmet. Huseby kompetansesenter, 2003
- Nr. 17 Brevik, Kari, Grøstad, Kjersti, Jessen, Edle, Qvale, Annelise, Torgersen, Sissel: Kunst og håndverk i klasse med elev som er synshemmet. Huseby kompetansesenter, 2003
- Nr. 18 Øvrelid, Marit, Hoelgaard, Liv Margrete: Dialogens kraft - en mulighet til utvikling. Trøndelag kompetansesenter, 2004
- Nr. 19 Eric, Maia: "Jeg er ikke så flink til å snakke - men har mye å fortelle!". Trøndelag kompetansesenter, 2004
- Nr. 20 Eckhoff, Gro, Handorff, Jan Arne: Nonverbale lærevansker (NLD). Torshov kompetansesenter, 2004
- Nr. 21 FOM felles oppmerksomhet, Huseby og Tambartun kompetansesentra, 2004
- Nr. 22 Østvik, Jørn, Lauvsnes, Frode: Bilder til dialog og opplevelse, Trøndelag kompetansesenter, 2004
- Nr. 23 Ulland, Tor: Bruke Windows XP med skjermleser, Huseby kompetansesenter, 2004
- Nr. 24 Slåtta, Knut: VEILEDER, Bruk av individuelle opplærings- og deltagelsesplaner (IODP) for elever med multifunksjonshemming, Torshov kompetansesenter, 2004
- Nr. 25 Bergrud, Gunleik: Lær blindeskrift punkt for punkt, Huseby kompetansesenter, 2004
- Nr. 26 Marit Kval Hagemoen, Kerstil Hellberg, Kari Opsal, Sissel Krabbe, Arve Borøy, Stephen von Tetzchner: "Jeg har noe å si", Berg gård skole, 2004
- Nr. 27 Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland, Møller kompetansesenter: Sluttrapport fra prosjektet "Overgang barnehage-skole for hørselshemmede", Møller kompetansesenter, 2004

Overgang barnehage-skole for hørselshemmede

Dette er en sluttrapport for prosjektet ”Overgang barnehage – skole for hørselshemmede”. Prosjektet har hatt en varighet på 3 år, og har vært et samarbeid mellom Fauske kommune, Spesialpedagogisk senter i Nordland og Møller kompetansesenter.

Møller kompetansesenter har i flere år ytt tjenester til barnehager /førskoler hvor hørselshemmede barn har fått sitt tilbud. Gjennom kurs og rådgivning til personalet, til foreldre og andre i barnets nærmiljø, kjenner senteret de behov både barnehage og foreldre har. Senteret har i de senere årene hatt løpende interne diskusjoner om eget behov for å både dokumentere erfaringer og å utvikle modeller for hvordan vi skal tilrettelegge arbeidet i disse sakene. Behovet for modell(er) og materiell i forbindelse med overgangen fra barnehage til skole har vært påtrengende.

Ny skolelov med rettigheter for tegnspråklige til opplæring i og på tegnspråk, skolestart ved 6-årsalder og økt behov for aktiv involvering av barnets nærmiljø stiller krav til omfattende og planlagt gjennomføring av ulike tiltak.

Dette var utgangspunktet for å prøve ut en tenkt modell for arbeidet med å tilrettelegge for en faglig god og hensiktsmessig overgang fra barnehage til skole. En overgang som skulle bidra til reell inkludering av hørselshemmede barn i lokalmiljøet så det langt det var mulig.

Utgiver: Møller kompetansesenter
Adresse: Søbstadveien 65, 7088 Heimdal
Telefon: 72 59 65 00
Faks: 72 59 65 01
E-post: moller@statped.no

Utgivelsesår: 2004

Se www.statped.no/bibliotek/skriftserie for mer informasjon.

ISSN 1503-271X
ISBN 82-7812-088-9

Møller kompetansesenter
Statlig spesialpedagogisk støttesystem